

УДК 78.087.611:784.4(477):78.071.1Ревуцький
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-3-9>

Цзелян ЧЖАН,
orcid.org/0000-0002-8080-074X
аспірант творчої аспірантури
Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського
(Київ, Україна) 1205495612@qq.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ ІЗ ВОКАЛЬНОГО ЦИКЛУ Л. РЕВУЦЬКОГО «СОНЕЧКО»

У статті проаналізовано особливості розвитку дитячого голосу на матеріалі вокального циклу Л. Ревуцького «Сонечко». Визначено сутність та зміст циклу, його основні напрямки у вокально-виконавській підготовці дітей, з'ясовано їх роль у процесі роботи з дитячим голосом, а також розкрито можливості розвитку дитячої уяви засобами української народної пісні, як окремого жанру.

Проаналізовано вокальну та вокально-хорову музику, яка в свою чергу складає значну частину спадщини Л. Ревуцького. Проаналізовано обробки українських народних пісень з метою розуміння більш чіткого процесу ілюстрування української культури. Розглянуто краєві зразки українського дитячого фольклору, майстерно оброблені для голосу та фортепіано. Детально розглянуто драматургію даного вокального циклу, в якому найбільше вирізнялись декілька жанрових груп, що відіграють роль символів української ментальності: веснянки; жартівливі; забавлянки; ліричні; коліскові.

Особливість написання пісень Л. Ревуцького полягає у вирішенні основних завдань в розвитку слуху та голосу. В цьому циклі композитор виступив як художник, з довершеною індивідуальною манерою мистецького мислення, поєднуючи національні прикмети музичного стилю української культури із найкращими надбаннями академічного композиторського письма. У роботі над збіркою найбільш яскраво розкрилася творча індивідуальність митця. Саме в збірці «Сонечко» композитор знайшов до кожної пісні характерний, притаманний лише їй прийом, який гранично розкриває зміст тексту народної мелодії. Кожна пісня потребує пошуку тих особливих засобів виразності, які відповідатимуть її емоційно-значущому змісту.

В даній збірці ми можемо чітко простежити творчо розвинуті Левком Ревуцьким методи М. Лисенка й М. Леонтовича. Він збагатив українську музику індивідуальними стилістичними знахідками, що відображено в обробках народних пісень, які увійшли в даний збірник, а це – історичні, козацькі, бурлацькі, наймитські, сімейно-побутові, ліричні, жартівливі, так звані пісні літературного походження. Композитор розкривав дійсність і в лірико-драматичному, і в лірико-епічному напрямках, що в свою чергу сприяло входженню його творчості до золотого фонду української класики.

Ключові слова: народна пісня, вокальна майстерність, вокальний цикл, дитячий голос, Л. Ревуцький.

Zeliang ZHANG,
orcid.org/0000-0002-8080-074X
Postgraduate Student of Creative Postgraduate Studies
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music
(Kyiv, Ukraine) 1205495612@qq.com

FEATURES OF CHILDREN'S VOICE DEVELOPMENT ON THE MATERIAL OF SONGS FROM L. REVUTSKYI'S VOCAL CYCLE «SONECHKO»

The article analyzes the peculiarities of children's voice development based on the material of L. Revutsky's vocal cycle «Sonechko». The essence and content of the cycle, its main directions in the vocal and performing training of children are determined, their role in the process of working with children's voice is clarified, and the possibilities of developing children's imagination through the means of Ukrainian folk song as a separate genre are revealed.

Vocal and vocal-choral music, which in turn makes up a significant part of L. Revutskyi's heritage, is analyzed. Processing of Ukrainian folk songs was analyzed in order to understand a clearer process of illustrating Ukrainian culture. The best examples of Ukrainian children's folklore, masterfully processed for voice and piano, are considered. The dramaturgy of this vocal cycle was examined in detail, in which several genre groups that played the role of symbols of the Ukrainian mentality stood out the most: freckled girls; humorous; toys; lyrical; lullabies.

The peculiarity of L. Revutsky's song writing consists in solving the main tasks in the development of hearing and voice. In this cycle, the composer acted as an artist, with a perfected individual manner of artistic thinking, combining national features of the musical style of Ukrainian culture with the best assets of academic compositional writing. The creative individuality of the artist was most vividly revealed in the work on the collection. It was in the collection «Sonechko» that the composer found a characteristic technique for each song, inherent only to it, which reveals the meaning of the text of

the folk melody to the fullest extent. Each song needs to find those special means of expression that will correspond to its emotionally significant content.

In this collection, we can clearly trace the creatively developed methods of Levko Revutskyi, the methods of M. Lysenko and M. Leontovych. He enriched Ukrainian music with individual stylistic discoveries, which is reflected in the arrangements of folk songs included in this collection, which are historical, Cossack, burlatsky, mercenary, family, lyrical, humorous, so-called songs of literary origin. The composer revealed reality in both lyrical-dramatic and lyrical-epic directions, which in turn contributed to the inclusion of his work in the golden fund of Ukrainian classics.

Key words: folk song, vocal skill, vocal cycle, children's voice, L. Revutskyi.

Постановка проблеми. Стаття присвячена вирішенню проблеми організації вокального виховання дітей молодшого шкільного віку. Акцентується увага на психолого-педагогічних, фізіологічних та вокальних особливостях розвитку дитячого голосу. Проаналізовано яскраве минуле української музичної культури, серед якої вирізняється славний її діяч Л. Ревуцький. На загально-історичному тлі, він постає перед нами, як особистість з незвичною життєвою долею і на диво самобутнім творчим спадком. Майже все своє життя митець працював у жанрі обробки української народної пісні, був великим творцем хорової музики. Він зумів проникнути в пісенну душу рідного народу, налаштуватися на високі людські почуття, вивести українську пісню на широкі простори світового музичного мистецтва.

Аналіз досліджень. До висвітлення життєтворчості митця долучилися: заслужений діяч мистецтв України В. Д. Кирейко «Народна музика в творчості Л. М. Ревуцького» (До 75-річчя з д. н. композитора) (Кирейко, 1959: 384); Кушнірук О. П. «Творець нових барв стилю української музики ХХ століття. Поєднання рис музичного імпресіонізму і народної пісенності в творчості Левка Ревуцького» (Кушнірук, 1995: 73-77); український композитор та педагог Уманець В. А. «Художні принципи обробок народних пісень Л. М. Ревуцького» (Уманець, 1965: 25-31).

В творчому доробку Л. Ревуцького знаходиться більше 120 обробок. Це – свого роду творча лабораторія, де він експериментував, використовуючи як традиційні засоби та методи обробки народних пісень, так і оригінальні авторські рішення. Більш традиційний тип обробок представлений у збірці «12 народних пісень» та у ряді «Козацьких пісень». Новаторський підхід особливо яскраво позначився на музиці циклів «Сонечко» (1950 р.) і «Галицькі пісні» (1970 р.).

Метою статті є аналіз вокального виховання дітей на основі українських народних пісень в обробці Л. Ревуцького.

Виклад основного матеріалу. Творчість Л. Ревуцького є одним з визначних досягнень української культури ХХ століття. Він увійшов в історію як видатний композитор, педагог, вчений,

музично-громадський діяч. Серед вокального доробку композитора відзначаються прекрасні обробки народних пісень для голосу з фортепіано, в яких особливо цікаві фортепіанні партії. Самобутність стилю Л. Ревуцького безпосередньо пов'язана з українською народною піснею, адже робота над музичним фольклором збагатила його творчість реалістичними образами, обумовила її мелодичну красу та оригінальну гармонічну мову, яка цілковито виходить з ладових основ українських народних пісень.

Написаний Левком Ревуцьким вокальний цикл «Сонечко» складається з 20 обробок українських народних пісень. До нього входять пісні об'єднані загальним задумом та поетичною ідеєю, що проходить через всі номери циклу, сюжетом що розвивається від пісні до пісні. До найбільш відомих відносяться: «Вийди, вийди сонечко»; «Подольночка»; «А як рак-неборак»; «Іди, іди дощику»; «Ой дзвони дзвонять»; «Іде, іде дід, дід»; «Котику сіренький»; «Благослови, мати»; «Шум» (Ревуцький: 1950).

Збірка «Сонечко» надає художню оцінку циклічним творам у новітніх умовах, коли музичний матеріал дозволяє сформувати у виконавців відчуття національно-духовної самовизначеності, національної самосвідомості, ідентифікації з рідною землею, її культурою та музичною мовою.

«Автор дуже скромно назвав свій твір «збірником народних пісень», хоча це окремих цілком закінчений високо-художній твір значного майстра!» – писав М. Грінченко (Грінченко, 1927: 77). Мелодії майже всіх пісень взято зі збірки українського фольклориста та збирача пісень Клімента Квітки. Лише наспів «Прилетіла перепілонька» Л. Ревуцький записав від О. Фарби, а слова взяв із збірки матері. Тексти всіх пісень підібрано при безпосередній допомозі К. Квітки та Д. Ревуцького. Уся «народність» його полягає в тому, що теми для музичної творчості він узяв із народного музичного багатства, а далі – це витончені в своєму музичному оформленні мініатюри, тонко гармонізовані з превалюванням яскравих ілюстративних моментів.

Зміст збірки Л. Ревуцького пов'язаний з образами весни, дитинства, radoщами спілкування,

світом природи. Значна частина пісень – веснянки. Зустрічаються також ігрові, жартівливі, колискові. Для багатьох старовинних пісень, використаних у збірці, притаманними є простота та вузький діапазон мелодії. Створюючи обробку, композитор залишає мелодії незмінними. Тому вся приналежність циклу – в майстерності фортепіанної партії. Тут композитор творить яскраві музичні образи. Народна мелодія стає «зерном» образу, складовим елементом цілого. Композитор майстерно варіює фортепіанний супровід, в гармонії використовує акорди і співзвуччя, що характерні для музики ХХ століття. В акомпанементі зустрічаються органні пункти, елементи звукообразності, іноді автор використовує підголоскову поліфонію.

Вокальна партія кожної пісні має невеликий діапазон у середній теситурі, який дозволяє контролювати звуковедення, досягаючи однорідності звучання голосу. Вивчення таких пісень не викликає втомлюваності голосового апарату, вони є зрозумілими і за своєю художньою сутністю, і за музично-емоційним змістом для вокаліста-початківця.

Починається цикл веснянкою «Вийди, вийди, сонечко». Це дитяча пісня, в якій передано радість від приходу весни. З давніх-давен зберігся звичай кликати весну, сонце, прискорювати прихід тепла. Цей звичай з плином часу перейшов у дитячі пісні-ігри, що співаються переважно ранньою весною. Мелодія пісні – мажорного нахилу, невелика за розмірами (утворена з повторюваних двотактових фраз). Зручна низька теситура, для дитячого голосу, концентрує увагу на рівномірне, плавне звуковедення. Фортепіанна партія об'єднує повторність мелодичних фраз в одне ціле; вся вона витримана на тонічному басі, інші ж голоси фортепіано мають досить розвинуті самостійні лінії. Пісня «Вийди, вийди, сонечко» виконує у циклі роль вступу.

Веснянка «Подоланочка» витримана у скерцозному плані. Тут помітно розвинена партія фортепіано, вона значно розширює і поглиблює зміст народної мелодії. Виконуючи пісню, головне – ясність і виразність тексту, незмінність положення гортані під час співу.

В пісні «А як рак-неборак», композитор використав характеристичний елемент – повзучі нисхідні терції по півтонах. Важливим фактором у виконанні цієї пісні є активізація артикуляційного апарату, близькості вимови, достатня опора звуку.

У пісні «Іди, іди дощику» фортепіанна партія надає творові життєрадісності, сонячного звучання. Вокальна партія потребує рухливості голосу, чіткої вимови приголосних, опанування твердої атаки звуку.

В пісні «Ой, дзвони дзвонять» досконала імітація дзвонів на звучанні тритонові вертикалі поєднується з трихордовою поспівкою мелодії. Увага концентрується на чистому інтонуванні, рівному диханні та фразуванні.

«Іде, іде дід» – це жартівливо фантастична сценка, гра дітей, які жартуючи, лякають один одного. Спів вимагає чіткості дикції з округленим звуком на голосних «і», «е». При досить простій вокальній партії композитор творить складну фортепіанну фактуру, завдяки якій вимальовується постать страшного діда. Особливо виразним є вступ, що відтворює у низькому регістрі вкрадливий й справді «страшні» кроки певного діда. Цей ритмічний малюнок пронизує всю пісню, надаючи їй злих, скерцозних рис.

Наступний твір, колискова «Котику сіренький». Плавна мелодія дається на фоні барвистого м'якого плину фортепіанної фактури, що відображає рух колиски. Особливість вокальної партії полягає у виробленні рівного вокального тону, кантиленного співу від слова до слова.

У пісні «Благослови, мати» композитор підкреслює радісний, навіть урочистий настрій. На першому місці у співака йде слово, потім звук. Увага концентрується на чіткому звучанні приголосних. Це сприяє яскравому, виразному виконанню. Пісня-закличка побудована на повторно-варіантних фразах.

Завершує пісенний цикл «Сонечко» (Ревуцький: 1950) веснянка «Шум». Виконання потребує однорідного тембру на всьому діапазоні, співу в «одне місце», без зміни позиції гортані.

В кінці циклу композитор зіставив дві веснянки, підкресливши їх різні образні відтінки. Супровід нагадує гру інструментального народного ансамблю. Власне, композитор перетворює пісню в цільну вокально-інструментальну п'єсу, з наскрізним розвитком.

Виконання пісень з циклу «Сонечко» (Ревуцький: 1950), сприяє розвитку у дітей основних вокальних навичок: рівного та плавного співацького дихання, вільного звучання голосу, згладжування регістрів, розвитку рухливості, гнучкості голосу, поступового розширення діапазону, досягнення високої позиції звучання, вирівнювання голосних та чіткої вимови приголосних.

Розучуючи і виконуючи вокальні твори циклу, учні знайомляться з різноплановими музичними творами, тим самим розширюють свої уявлення про зміст музики, її зв'язки з навколишнім світом, отримують уявлення про музичний жанр – пісню, її інтонаційно образні особливості, прийоми розвитку, формоутворення, співвідношення музики

і слова у вокальних творах, освоюють традиції народного фольклору і музичну мову творів композитора. Таким чином, спів пісень з цього циклу розширює музичний кругозір учнів, формує позитивне відношення дітей до музичного мистецтва, дозволяє засвоювати закономірності музики в процесі її безпосереднього виконання, стимулює розвиток інтересу до української музики, дає можливість школярам брати участь в колективному музикуванні. Будучи одним із самих доступних видів виконавської діяльності дітей, спів розвиває загальні навички і уміння, необхідні для успішного навчання – пам'ять, мову, слух, емоційний відгук на різні явища життя, природи, аналітичні уміння.

Зміст співацького репертуару Л. Ревуцького націлений на розвиток у дитини позитивного відношення до навколишнього світу через збагнення емоційно-етичного значення кожного музичного твору, через формування особистісної оцінки музики, що виконується. Спів веснянок позитивно впливає на фізичний стан дитини: він не тільки дає насолоду тому, хто співає, а й розвиває музичний слух, вдосконалює дихальну систему, яка тісно пов'язана з серцево-судинною системою. Мелодії, які легко запам'ятовуються, невеликий діапазон, метроритмічні формули, що, як правило, повторюються, разом із застосуванням ігрових форм розучування служать надійною основою для формування співацьких навичок і умінь. Пісні з циклу «Сонечко» сприяють оволодінню основними професійними вокальними навичками: набуті правильної співацької постави, вміння користуватися диханням, досягати легкого, округлого звуку, працювати над чіткістю дикції. Ці навички засвоюються комплексно – кожна з них вдосконалюється разом з іншими під час розучування пісень.

Даний тип пісень розглядається, насамперед, як певний засіб виховання навичок, що сприяють розвитку гнучкості голосового апарату: досягненню регістрової єдності, здобуттю єдиного звучання на повторах та уникненню вокальних недоліків, наявних при співі перехідних нот.

Висновки. Твори з циклу дають змогу вирішити проблеми, які пов'язані з розвитком слуху і голосу учнів, формують певний об'єм співацьких умінь, навичок, необхідних для виразного, емоційного і осмисленого виконання. Сприяють всебічному і гармонійному розвитку особистості. Розвивають слух, мовлення і мислення. У процесі співу творів Л. Ревуцького діти засвоюють його музичну мову, пізнають жанрову основу пісні. У них розвиваються музичні здібності, емоційний відгук на пісню, виховується інтерес до української музики.

Цикл українських народних пісень «Сонечко» Л. Ревуцького став новим словом в українській музиці. В ньому (як і в інших фольклорних циклах композитора) продовжено і творчо розвинуто класичні традиції М. Лисенка й М. Леонтовича в жанрі обробки народної пісні. Його історичне та художнє значення пов'язано з розвитком вокальної школи, процесом розвитку голосу. Цей дуже цінний в художньому та педагогічному відношенні матеріал має стати фундаментом професійної підготовки вокалістів – від маленьких виконавців до студентів вищих мистецьких закладів України.

Як зазначають музикознавці, Л. Ревуцький подбав про те, щоб наша українська музика не втрачаючи себе, увійшла як рівна у світову культуру. Він створював твори на основі народних мелодій. І це вже був не звичний етнографізм, а те, що в світі звать екзотикою. Ніби й та сама Україна – але побачена з неба.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грінченко М. Бібліографія. 1927. Ч. 1. С. 77.
2. Кирейко В. Д. Народна музика в творчості Л. М. Ревуцького. (До 75-річчя з д. н. композитора) Народна творчість та етнографія. 1959. № 1. С. 4-7.
3. Кушнірук О. Творець нових барв стилю української музики ХХ століття. Народна творчість та етнографія. 1995. № 4. С. 73–77.
4. Ревуцький Л. Галицькі пісні. Народні пісні для низького голосу в супроводі фортепіано. 1970. С. 36.
5. Ревуцький Л. Сонечко. 20 українських народних пісень для голосу або дитячого хору в супроводі фортепіано. 1950. С. 36.
6. Уманець В. Художні принципи обробок народних пісень Л.М. Ревуцького. Народна творчість та етнографія. 1965. № 4. С. 7-8.

REFERENCES

1. Hrinchenko M. Bibliohrafiia. [Bibliography]. 1927. Ch. 1. S. 77. [In Ukrainian].
2. Kyreiko V. D. Narodna muzyka v tvorchosti L. M. Revutskoho. (Do 75-richchia z d. n. kompozytora). [Folk music in the works of L. M. Revutskyi. (To the 75th anniversary from the date of the composer's birth)]. Folk art and ethnography. 1959. № 1. S. 4-7. [In Ukrainian].
3. Kushniruk O. Tvorets novykh barv styliu ukrainskoi muzyky XX stolittia. [The creator of new colors of the style of Ukrainian music of the 20th century]. Folk art and ethnography. 1995. № 4. S. 73–77. [In Ukrainian].

4. Revutskyi L. Halytski pisni. Narodni pisni dlia nyzkoho holosu v suprovodi fortepiano. [Galician songs. Folk songs for a low voice accompanied by a piano]. 1970. S. 36. [In Ukrainian].

5. Revutskyi L. Sonechko. 20 ukrainskykh narodnykh pisen dlia holosu abo dytiachoho khoru v suprovodi fortepiano. [Sonechko. 20 Ukrainian folk songs for voice or children's choir accompanied by piano]. 1950. S. 36. [In Ukrainian].

6. Umanets V. Khudozhni pryntsypy obrobok narodnykh pisen L.M. Revutskoho. [Artistic principles of folk song arrangements of L.M. Revutsky]. Folk art and ethnography. 1965. № 4. S. 7-8. [In Ukrainian].